

Enschede zoals het was, Enschede zoals het is.

Een beeldverslag van de stedenbouwkundige ontwikkelingen van de laatste 100 jaar.

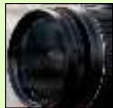
Voorwoord

Enschede zoals het was, Enschede zoals het is.

Stedelijke gebieden in Nederland hebben zich in de naoorlogse decennia sterk ontwikkeld zowel op het gebied van stedenbouw, infrastructuur en openbaar vervoer. Ook voor Enschede zijn er belangrijke stedenbouwkundige ontwikkelingen geweest ofschoon er ook gebouwen, woningen en wegen zijn die in de afgelopen decennia niet of nauwelijks veranderd zijn.

'Enschede zoals het was en Enschede zoals het is' is een beeldverslag van wat verloren is gegaan, wat nog behouden is en vooral wat Enschede aan nieuwe ontwikkelingen heeft doorgemaakt en dus ook te bieden heeft. Door de verschillen te zien kunnen we ons wellicht nog meer bewust worden van historische architectuur en waardering opbrengen voor eigentijdse stedelijke ontwikkelingen binnen de gemeente Enschede. Mogelijk is dit beeldverslag over 50 jaar een nieuwe inspiratiebron om de stedenbouwkundige omgeving van Enschede opnieuw in beeld te brengen en te vergelijken met 2013.

Voor uw oriëntatie hebben wij de naam van gebouwen of plaatsen gekoppeld met Google Maps. Een blauw gearceerde naam [G.J. van Heekplein](#) kunt u aanklikken met Ctrl en een muisklik. Google Maps brengt u dan naar de plaats die wij hebben beschreven en gefotografeerd. Daarnaast zijn blauw gearceerde woorden gelinkt met internetpagina's die gerelateerd zijn aan het betreffende onderwerp.

Pictogram voor meer foto's [Ctrl + Klik]

Pictogram voor video. [Ctr. + klik]

Disclaimer

Deze beeldrapportage heeft geen commerciële intenties, is geheel gratis en uitsluitend bedoeld voor privé gebruik. Alle in deze publicatie getoonde foto's vanaf 2010 zijn rechtenvrij en kunnen door derden worden gebruikt zonder toestemming van de auteur. In deze beeldreportage hebben wij geprobeerd alle auteursrechthebbenden te achterhalen voor toestemming tot plaatsing van de foto's. Gezien periode waarin de foto's zijn gemaakt en de vaak onbekende bron is dat niet altijd gelukt en is ons ook niet bekend wie de rechthebbenden zijn.

Zie de volledige tekst van de disclaimer op pagina 73.

[G.J. van Heekplein 2012.](#)

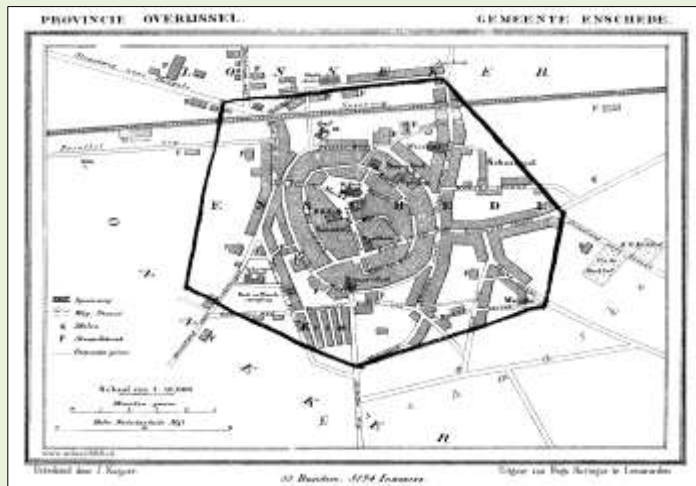

Voormalige Zwem en Bad inrichting Fa. van Heek & Co anno 1950.

2012

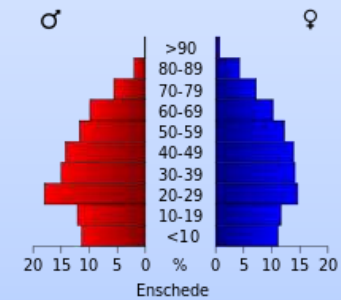
Gemeente Enschede

Atlas Enschede 1868

Enschede Anno 2013.

- Stadsrechten Enschede in 1325.
- Oppervlakte 142,7 KM2
- 15874 inwoners.
- Gemiddeld inkomen [2006] € 11.500,00
- Bevolkingspiramide

- Gemeenteraadszetels; 39.
- Burgemeester; Peter den Oudsten. [2013]
- Oudste gebouw; Elderinkshuis aan de Klomp.
- Meest recente gebouw in 2013

Enschedeërs van alle tijden

1935

2012

1882

2011

1944

1928

2008

2010

1952

2012

2012

Gemeentehuis
Enschede

Video

Ontwerper A.W. Grootens

F.J. van Hal 1933 St. Burocratis 2012

Gouden Twentse Ros

2012

1933

1930

2011

Haverstraat 1935.

[Haverstraat Passage 2012.](#)

De Haverstraat is van oudsher een gerespecteerde winkelstraat en in 1935 voor Enschede zelfs een A locatie. Omstreeks de jaren 1965 werd de Haverstraat omgebouwd tot een passage . Er kwamen veel luifels die het zicht op de vaak mooie gevels onttrok. Opvallend in de foto van 1935 is dat bijna iedere winkel aan de buitenzijde voorzien was van zonwering. Bij de huidige winkels is daar geen sprake meer van. Begin tachtiger jaren zijn de luifels verdwenen en kan het winkelend publiek ook weer kennis nemen van de vaak fraaie gevels die zich in de Haverstraat bevinden.

In 2012 en 2013 is er in de Haverstraat net zoals op vele andere locaties in de Enschedese binnenstad sprake van leegstand bij winkels. De recessie en de opkomst van web shops via internet zijn een belangrijke oorzaak van de leegstand. Volgens winkeliers zijn de huurprijzen van de winkels ook veel te hoog om tot een verantwoorde bedrijfsvoering te komen. De outlet winkel doet ook in Enschede zijn intrede. Grote restpartijen van kleding, schoenen etc. worden in korte tijd verkocht waarna de winkel weer opnieuw te huur staat.

1906.

1916

Hoek Haverstraat Oude markt.

Aan het eind van de straat op de foto uit 1916 staat het woonhuis van Helmich Benjamin Blijdenstein [1869-1919] het huis is inmiddels vervangen door de Hof passage. In het eerste pand aan de rechterzijde waren de kantoren van Schuttersveld van Heek, er is nu een horecabedrijf gevestigd.

2013

2013

Haverstraat Passage hoek Stadsgravenstraat. [omstreeks 1930]

Marktstraat van kruispunt de Graaf naar Oude Markt 1890

2013

2011

Espoort 1813.

[Espoort 2012](#)

Historische optocht bij de Espoort 1913.

Het Elderinkshuis uit [1783](#) is een van oudste gebouwen in [Enschede](#). Het staat aan De Klomp 35. Het werd gebouwd om als [herberg](#) te dienen voor onder andere diegenen die na het sluiten van de Espoort 's avonds de stad niet meer binnen konden. Het gebouw bleef gespaard tijdens de [derde grote stadsbrand](#) van Enschede in 1862. Tot 2008 was het Elderinkshuis het onderkomen van het [Van Deirse Instituut](#). Sinds augustus 2010 is er in het Elderinkshuis een uitgeverij gevestigd.

Het Elderinkshuis is een Rijksmonument en is in het monumentenregister als volgt omschreven;

"HET ELDERINKSHUIS", vijf traveeën breed pand met lijstgevel in Lodewijk XVI-trant; voor het schilddak een driehoekig fronton over de middelste drie traveeën. Voordeuromlijsting; beeldhouwde guirlandes in de plint onder de begane grond vensters.

Elderinkshuis 1949

[De Klomp 2013.](#)

Het Elderinkshuis gezien vanaf de Klomp richting Langestraat Gemeentehuis. Direct achter het Elderinkshuis is de Oldenzaalsestraat inmiddels doorgetrokken dat werd gerealiseerd in 1986. In het verlengde van de Klomp is er nog maar twee historisch panden bewaard gebleven. [onder andere het pand met de witte voorgevel]

1935

2013

Aan de rechterzijde van beide foto's staat de st. Josef kerk. In de dertiger jaren waren de textiel fabrieken nog heel dominant aanwezig in de binnenstad van Enschede, Inmiddels heeft dat plaats gemaakt voor veel kantoren winkels en woongebouwen. Een aantal fabrieken in de binnenstad zijn behouden gebleven en verbouwd voor studentenhuisvesting.

Eind jaren 80 is de wijk Bothoven gerealiseerd en te zien op de voorgrond van de foto uit 2013. St. Josef Kerk Oldenzaalsestraat Rijksmonument.

De neo-gotische BASILIEK "St. JOZEF" is in 1893-1894 gebouwd naar een ontwerp van de architect J.Th.J. Cuypers in zeer nauwe samenwerking met de architect J. Stuyt, die van 1891 tot 1900 op het bureau van P.J.H. Cuypers werkte.

Klok st. Josef kerk 1894

[Espoortstraat hoek Lipperkerkstraat](#)

2012.

1900.

Kruispunt de Klomp, recht door naar de Lipperkerkstraat en rechtsaf naar de Espoortstraat. De Tram van Enschede naar Glanerbrug ging hier rechtsaf richting Espoortstraat en Marthalaan. Opvallend is dat na 112 jaar de klok op de kruising nog steeds aanwezig is. Er zijn verschillende pogingen geweest om de Lipperkerkstraat meer woonbaar te maken. Het winkelaanbod is de laatste jaren afgenomen en ondanks nieuwbouw staan de winkels soms jaren lang leeg. Op de kruising van de Espoortstraat, Lipperkerkstraat en de Klomp bevindt zich een kerkje uitvan de .

De Klomp.

2012.

De foto is genomen vanaf de Oldenzaalsestraat met aan de linkerkant het Elderinkshuis. Op de foto uit 1930 is de tramrail nog zichtbaar van Enschede naar Glanerbrug. Het balkon boven de serre op de tweede verdieping [foto rechts] is geheel verdwenen. De prominente herenhuizen aan de rechterkant zijn gesloopt en vervangen door twee woontorens met appartementen, kantoren en winkels. De foto van 1930 vertoont een architectonische samenhang van ontwerp in huizen, herenhuizen en winkels. In 2012 zijn de twee woontorens aan de rechterzijde zeer dominant aanwezig en de bomen halverwege de straat zijn verdwenen waardoor een ongeordende steenmassa is ontstaan. De beslotenheid en intimiteit van deze voormalige chique winkelstraat geheel is verdwenen.

1930.

Foto; de Klomp 1924 met Elderinkshuis aan de linkerzijde.

Oldenzaalsestraat 1944 boven en 1943 onder.

[De Heurne 2012.](#)

De drie lichtkleurige panden links en rechts op de foto zijn nog in de originele staat.

[Haaksbergerstraat hoek Getfertsingel.](#)

2012

1943

1986

1949

Na de tweede wereldoorlog is de westzijde van de Haaksbergerstraat herbouwd als gevolg van de bombardementen op 22 februari 1944 die een groot deel van de Haaksbergerstraat hebben verwoest. Het winkelcentrum “de Voorstad” werd in de jaren daarna gerealiseerd en is al vele jaren een belangrijke schakel tussen de wijk Pathmos en het centrum van Enschede. De huidige Ring Enschede is een belangrijke route voor de verkeersafwikkeling van en naar het centrum van Enschede.

Pathmossingel 1943

[Pathmossingel 2012.](#)

De singels in Enschede zijn aangelegd in de periode van 1916 tot 1929. De hoofdstructuur van de Enschedese singels zijn in de loop der tijden nauwelijks gewijzigd, De karakteristieke Pathmos woningen zijn onder architectuur van W.K. de Wijs in de periode 1914 – 1922 gebouwd. Deze woningen waren in die voornamelijk bedoeld voor de arbeiders in de textiel. In de periode 2010 – 2011 zijn veel woningen gerenoveerd en zijn er ook woningen vervangen in soortgelijke stijl.

Op de linker foto is nog duidelijk de “dikke steen” te zien. Een zwerfsteen als speelobject voor kinderen en erfenis voor het Pathmos uit de ijstijd.

St. Jan Kerk en Pastorie aan de Haaksbergerstraat.

1930

2013.

Herinnering aan het 12.5 jarig jubileum

De oude en nieuwe kerk vanaf het Spinnersplein.

De parochie St. Jan is opgericht op 22 september 1921. Op 15 januari 1967 werd de kerk gesloten en daarna gesloopt. Op 24 mei 1968 is de nieuwe moderne kerk in gebruik genomen. Het parochiehuis dateert van 1921.

De Michaelkerk van het stadsveld en de st. Jan kerk zijn in de negentiger jaren samengevoegd. De kerk op het stadsveld is inmiddels gesloopt.

Haaksbergerweg 1905

[Haaksbergerstraat 1972.](#)

2013

Het spoor heeft jarenlang dienst gedaan als verbinding van station Enschede naar Enschede zuid voor de kolendistributie die vanaf Duitsland werd aangevoerd.

Daarnaast werd het spoor gebruikt door de Enschedese textiel fabrieken voor de aanvoer van grondstoffen en de distributie van textielproducten. In Enschede was een netwerk van spoorlijnen opgezet. Het spoor liep vanaf zuid ook naar het havengebied waar onder andere Vredestein na de oorlog een logistieke distributielijn had opgezet.

De Haaksbergerstraat ter hoogte van het voormalige fabriekscomplex van Gerhard Jannink & Zonen. De karakteristieke gevel is nu opengewerkt en dient als een parkeerplaats voor een autobedrijf. Achter deze muur was vroeger de weverij van Jannink gehuisvest. In 1970 was in het hoofdgebouw er het Textielmuseum gevestigd dat is inmiddels is opgegaan in het museum Twentse Welle. In het fabriekscomplex zijn appartementen voor studenten. De muur van het fabriekscomplex is een gemeentelijk monument terwijl de fabriek een rijksmonument is.

1928 strenge winter van 1928/1929

1970.

2013.

Herberg de Gouden Klomp Enschede omstreeks 1830

[Voormalige Poort anno 2013](#)

De poort is oorspronkelijk afkomstig van Huys Hengelo. Baron Mulert eigenaar van Huys Hengelo logeerde in 1823 in de herberg De Gouden Klomp in Enschede. De poort is door Mulert verpand aan de herberg en later verhuisd naar Landgoed Het Stroot aan de Strootsweg in Enschede.

Detail fragmenten van de 17^e eeuwse Bentheimer zandsteen Poort

[Huys Hengelo met Poort omstreeks 1400.](#)

[Kruispunt de Graaf 2012](#)

Kruispunt de Graaf 1955.

Het gebouw is op 1 april 1939 in gebruik genomen door Vroom & Dreesmann tot eind 1969. Het ontwerp van architect Jan Kuyt van het voormalige V&D pand is gehandhaafd op een aantal kleine details na. Zo is de piek op het gebouw verdwenen en is aan de linkerzijde van het gebouw op de begane grond de luifel aangepast. In 2008 is het gebouw voornamelijk aan de binnenzijde geheel gerenoveerd. De omgeving is nu voor autoverkeer afgesloten.

De glas in lood ramen vormen een bijzonder detail in het voormalig warenhuis met kenmerken van de Art Deco en de Amsterdamse school. Het gebouw is een rijksmonument en wordt gezien als het zakelijk expressionisme.

Stationsplein

1951

2012

Het stationsplein aan de oostzijde heeft in 2010 een metamorfose ondergaan. Twee monumentale trappen bevinden zich nu van het busstation direct naar de binnenzijde van het stationsgebouw. De glazen overkapping is een appendix die weinig functioneel is en afbreuk doet aan het oorspronkelijk ontwerp. Het huidige busstation is uitsluitend bestemd voor de regionale en stadsbussen. Het autoverkeer is geschikt voor “kiss and ride” aan de voorzijde. Hier is tevens de taxistandplaats. De oorspronkelijke bewaakte fietsenstalling is nog steeds aan deze zijde van het stationsgebouw in het souterrain.

1965

2013

Busstation / NS station

1951

2013.

In de naoorlogse periode was er voor het openbaar stads en regionaal busvervoer nog een bescheiden rol weggelegd. Vlak naast en voor het station waren een aantal stroken gereserveerd voor de stadsbussen en het regionale busvervoer. Het eind van de negentiger jaren zijn in Enschede met Europese subsidies zogenaamde busbanen aangelegd. Mede hierdoor heeft het busvervoer in Enschede verkeerstechnisch gezien een voorkeurspositie gekregen. Om het autoverkeer in de Enschedese binnenstad te ontmoedigen is op de Zuiderval een "Park and Ride" station gerealiseerd.

Vertrek van stadsbussen

Busstation 2013

Voorzijde stationsgebouw.

1975

2012.

Het station van de Nederlandse Spoorwegen is op 28 oktober 1950 in gebruik genomen. Het ontwerp is van ir. H.G.J. Schelling en wordt getypeerd als beton architectuur. In de beginperiode had het station een primeur namelijk automatische toegangsdeuren. Via een schuine helling werd het eigen lichaamsgewicht verplaatst waardoor de toegangsdeur automatisch werd geopend.

De laatste jaren is de toegankelijkheid van het station aanzienlijk verbeterd en is aan de oostzijde een nieuwe entree gerealiseerd. Daarnaast zijn bij de perrons overkappingen gemaakt die het comfort voor treinpassagiers heeft verbeterd.

Het stationsplein dat in 1975 nog als bus stopplaats en parkeerplaats diende is inmiddels een overzichtelijk plein geworden met skate voorzieningen waar door de jeugd dankbaar gebruik van wordt gemaakt. De centrumfuncties blijven vanuit het station moeilijk te vinden.

STATION GEMEENTELIJK MONUMENT, gebouwd in 1950 naar ontwerp van H.G.J. Schelling. In de jaren vijftig van de twintigste eeuw leidde niet zozeer herstel van oorlogsschade tot de bouw van een nieuw station als wel de elektrificatie van het treinverkeer.

Hoek Deurningerstraat Hengelsestraat

1943

2013.

De situatie op de bovenstaande foto is in de afgelopen 70 jaar totaal onherkenbaar geworden. De voormalige villa is in de zestiger jaren al gesloopt en de overige zichtbare gebouwen zijn inmiddels allemaal vervangen. Op de rechterfoto is nog net de nieuwbouw van het stadskantoor te zien die tegen de spoorbaan is gebouwd. Het enige herkenbare punt is de spoorwegovergang die de spoorverbinding vormt tussen Enschede en Gronau.

Foto shot vanaf het stationsplein [2013]

Enschede - Hengelose straat

1950.

Het horecapand op de hoek van de korte Hengelosestraat en het Stationsplein is nagenoeg ongewijzigd gebleven.

Ook de korte Hengelosestraat behoort inmiddels tot het stadserf. De contouren van de straat zijn nog hetzelfde en vele panden verkeren nog in de originele staat en zijn goed onderhouden. Aan de voorzijde links is een winkelpand met appartementen in aanbouw.

2013.

Overweg Stationsplein vermoedelijk 1930

2013

1930

1880

Kruispunt Stationsplein, Molenstraat Hengelosestraat en Deurningerstraat. De situatie van 2013 is totaal niet meer herkenbaar met die van 1930. In 1930 was aan de overzijde van het spoor de villa van de familie Jac Kleiboer [1936]. Deze villa is in 1973 gesloopt en jaren later is er een appartementencomplex gebouwd. Als kijker mag u zelf beoordelen of wij er op vooruit zijn gegaan.

De Euregionale spoorwegfunctie is de laatste jaren versterkt ofschoon in de zeventiger en tachtiger jaren het spoor lange tijd buiten gebruik is geweest. Inmiddels zijn er nieuwe bouwplannen ontwikkeld binnen de zogenaamde [Oostelijke spoorzone](#)

Oude Markt.

1902

2012.

Sommige gebouwen zijn aan het oorspronkelijke ontwerp nog steeds herkenbaar. Inmiddels anno 2012 zijn alle panden aan deze zijde van de oude markt getransformeerd tot horecabestemmingen met aaneensluitende terrassen. De structuur en de gevelopeningen zoals ramen en deuren van sommige gevels is nog duidelijk herkenbaar. [2^e pand van rechts naar links] Ook de bomenrij is in de loop van 110 jaar aan deze kant van de markt onveranderd gebleven.

1937.

St. Jacobus de Meerdere kerk

Bouwjaar 1863 – gesloopt in 1931

Architect: H.J. van den Brink.

Neogotische Basiliek

Oude Markt.

2013.

St. Jacobus de Meerdere

Bouwjaar 1933

Architecten H.W. Valk & J.H. Sluijmer.

Neo Romaanse en Byzantijnse stijlmerken.

De St. Jacobus de Meerdere kerk is een Rijksmonument.

Volg de renovatie St. Jacobus de Meerdere kerk uitgevoerd in 201

Veenmarkt op de oude markt 1925.

[Café Restaurant Metropool 2012.](#)

1925

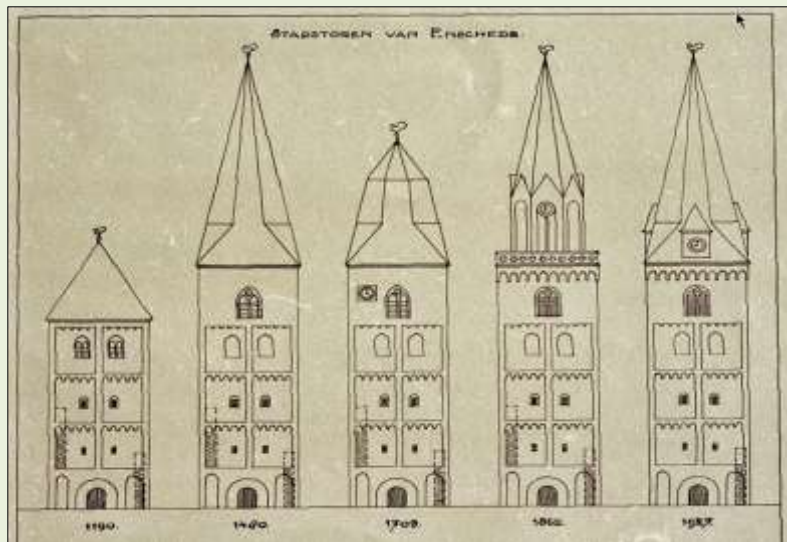
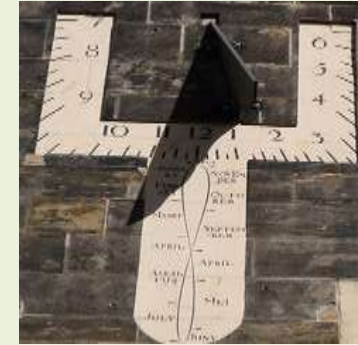
[Oude Markt. 2012](#)

Aan de buitenkant van de zuidmuur is een verticale [zonnwijzer](#) met tijdvereffeningslus ingemetseld. Deze is in 1836 ontworpen door Coenrad ter Kuile. Op de stenen plaat uit 1918 onder de zonnwijzer staat een tekst met daarin in Romeinse cijfers

MCMVVIII

Achterzijde kerk 1925

[Kerktoeren 2004.](#)

1190

1480

1708

1860

1927

Herdenking steen 1836 van Coenraad ter Kuile Geschiedenis van de kerktoeren op

Nederlands Hervormde Kerk op de oude markt. Rijksmonument en ontstaan uit een eenbeukige romaanse kerk van rond 1200, waarvan de noordmuur nog grotendeels over is. In 1480 zuid- en oostwaarts vergroot tot twee beukige hallenkerk met driezijdig gesloten koor. In 1842 is de kerk verbouwd. Incl. toren en orgel.

Oude Markt 1957

[Oude Markt 2011](#)

Vanaf 1518 werd er op de oude markt de eerste jaarmarkt gehouden. In de veertiger en vijftiger jaren werd op de oude markt tweemaal per week een warenmarkt gehouden. In 1958 verhuisde de markt naar het van Heekplein aan de Boulevard 1945. De warenmarkt is voor Duitsers altijd een grote trekpleister geweest en is dat tot op de dag van vandaag nog steeds het geval. De gebouwstructuur aan de oostzijde van de oude markt is in de loop der tijden nauwelijks gewijzigd. De oude markt is tegenwoordig een horecaplein geworden en behoort tot de grootste en voor studenten de meest aantrekkelijke van Nederland.

Oude Markt

Oude Markt 2012

1925

Oude Markt 1925

2013

De witgepleisterde kerk [een gemeentelijk monument] heeft een houten toren met naaldspits op een tuitgevel met zandstenen dekplaten. De voormalige KOSTERSWONING bestaat uit een begane grond en een zolderverdieping, is vijf traveeën breed. Beide van belang vanwege de eraan verbonden geschiedkundige herinneringen en de ligging in de binnenstad.

Politiebureau Enschede 1960

2013

Huidige politiebureau 2013.

Het politiebureau links boven is gebouwd in 1911 en is gesloopt in 1969.

Van 1917 tot 1933 was het torentje het verzamelpunt van bovengrondse telefoonkabels van de gemeentelijke telefoondienst die in het politiebureau was gevestigd. Veel Enschedeërs denken met weemoed terug aan deze fraaie bouwstijl die helaas is verdwenen.

De huidige openbare parkeerplaats waar het bureau heeft gestaan ligt verloren tussen de verschillende hoogbouw woningen en kantoren. Het nieuwe Politiebureau is in 1981 gerealiseerd en ligt direct schuin tegenover het vroegere bureau.

Van Loenshof

Het van Loenshof is in de loop van de jaren een beeldbepalende straat geweest en is dat nog steeds al was het maar omdat het gemeentehuis de prominente afsluiting is van deze drukke winkelstraat ook wel de Enschedese PC Hoofdstraat genoemd.

De foto linksboven is genomen in de vijftiger jaren en rechtsonder in 1965. In die tijd was het van Loenshof nog toegankelijk voor autoverkeer. De foto linksboven is van 2012 en inmiddels is het sinds 1982 stads erf. Op de foto rechtsonder zijn de noodwinkels nog te zien die er jarenlang hebben gestaan.

[Langestraat richting de Klomp.](#)

1944

2012

1986.

De laatste herbouw van het voormalige pand van schoenzaak van Haren heeft plaatsgevonden in 2012. Tegenover van Haren [1944] stond een prachtig gebouw met een karakteristieke Jugendstil toren. Inmiddels is op deze plek het warenhuis de Hema gebouwd.

Eind negentiger jaren is de bestrating van het stadserf geheel vervangen.

Kruising de Klomp de Heurne

1942

2013

Kruising de Klomp en de Heurne.

Het pand waar de schoenenzaak van Haren in 1942 was gevestigd is in 2012 geheel gesloopt en in februari 2013 herbouwd. Inmiddels is de Hema op het kruispunt gekomen en van Haren is verhuisd naar de overzijde.

De meeste panden achter het braakliggende terrein zijn inmiddels ook gesloopt.

Het kruispunt Langestraat, de Heurne en de Klomp is een belangrijk winkelgebied gebleven en behoort tot het Enschedese stadserf.

Binnen het stadserf is geen autoverkeer toegestaan en nu dus een voetgangersgebied.

maart 2011

2011

Een opvallend voorbeeld van instandhouding van het stadgezicht en behoud van architectuur die past in de overige bebouwing.

In totaal drie panden zijn geheel gesloopt en vervolgens als nieuwbouw weer in de originele staat herbouwd.

februari 2012

1917

1913

2013

1930

Optocht vanuit de Langestraat richting kruispunt de Klomp. Op de linker foto is aan de rechterzijde nog een deel te zien van het huis van de familie Blijdenstein. Op deze plaats is nu de Hof passage. Op de linker foto is aan de gevel nog een haak te zien die diende voor de bovenleiding van de tram. Op dit moment zijn deze haken op sommige panden nog behouden gebleven.

De Langestraat.

4 september 1895

1839

De vlag uit ter gelegenheid van het bezoek van koningin Wilhelmina met haar moeder Emma. Op de rechterfoto de Langestraat in 1839 naar een schilderij van W. Meijer. Let op de nieuw geïnstalleerde pretroleum straatverlichting.

Langestraat 1925

2013

Kruispunt de Graaf

1900.

De uit Groningen afkomstige Johannes de Graaf kocht op 11 juni 1850 voor 5.000 gulden het logement het Zwolsche Posthuis aan de stromarkt. Na verloop van jaren heeft hij het uiteindelijke luxe hotel de Graaf gerealiseerd. Het hotel is door drie zoons van Johannes de Graaf opgevolgd. Het was een aristocratisch hotel met altijd bijzondere gasten zoals; prins Hendrik en de Griekse koning Constantijn. In 1964 werd Heineken voor een bedrag van 500.000 gulden de nieuwe eigenaar. Modernisering van het hotel heeft echter niet de sluiting kunnen voorkomen. In juli 1969 is het pand gesloopt en eigenlijk is er nooit iets voor teruggebouwd met uitzondering van een aantal grote bomen.

1960

Hotel de Graaf 1960.

2012

Huidige kruispunt de Graaf.

1933

2013

Kruispunt de Graaf.

Kruispunt de Graaf uit 1933 is in 2013 totaal niet meer herkenbaar. Het kruispunt was in 1933 een verkeers knooppunt met de doorgaande weg richting Hengelo en Haaksbergen. Ook voor het toenmalige hotel de Graaf was dit een strategische plek.

In 1933 loopt de tram van het NS Station richting centrum naar Glanerbrug. Op het kruispunt zijn in 1933 de tramrails in het wegdek nog aanwezig evenals de bovenleidingen.

Opvallend is dat in de periode 1930 vele winkelpanden en huizen voorzien zijn van fraaie ronde hoeken. In sommige panden aan de marktstraat is dat nog altijd te herkennen evenals de ronde ramen die zijn geplaatst.

In 2013 zijn alle gebouwen vierkante blokkendozen geworden. Je zou kunnen stellen dat in de loop van de afgelopen tachtig jaar het architectonisch evenwicht wederom is aangebracht.

[Grenspost Glanerbrug.](#)

1914

1970

1958

2013

In 1985 zijn Duitsland en Nederland toetreden tot het Schengen verdrag en was er sprake van open grenzen tussen Nederland en Duitsland.

Ainsworthpark in de volksmond Eendenparkje Pathmos 1943.

[Eendenparkje 2012](#)

1927

2013

(voormalig) Badhuis, gemeentelijk monument en gelegen naast de school 't Stadsveld aan een plein midden in de wijk "Pathmos".
badhuis is tussen 1915 en 1920 gebouwd.

Acaciaplantsoen

1950

2012

1960

1950

De duplexwoningen zijn gebouwd in de periode 1947 – 1950 ten tijde van de woningnood. De begane grond en de eerste verdieping waren twee separate woningen. In het midden van de zeventiger jaren zijn de woningen samengevoegd. De foto is van omstreeks 1960. Let op de grote TV antennes die nog op de daken van de woningen staan. De woningen zijn gebouwd rondom een plantsoen waar vroeger een speeltuin en kleuterschool was gevestigd. Foto onder rechts; Officiële opening van de speeltuin Acaciaplantsoen in het jaar 1950.

Station zuid Enschede

De Edo Bergsmabrug gebouwd in 1929 was de laatste schakel in de rondweg later singel van Enschede. Onder de brug liep de spoorlijn naar Duitsland voor het kolentransport ten behoeve van de textiel fabrieken. De brug was een stalen constructie en werd een dag voor de bevrijding van Enschede door de Duitsers opgeblazen om de oprukkende geallieerde troepen tegen te houden. Van 1945 tot 1954 was de verwoeste brug een speelplaats voor kinderen. In 1954 werd de brug opnieuw in gebruik gesteld als Wethouder Nijkampbrug. In 1993 werd de brug gesloopt om een gelijkvloerse kruising aan te leggen in verband met de aanleg van de Westerval.

2013. [Zuiderval](#)

[Emmastraat 264](#)

2004

2012

Een mooi voorbeeld van particulier initiatief. In het jaar 2004 drie bijna onbewoonbaar verklaarde woningen aan de Emmastraat ter hoogte van huisnummer 264. In 2012 zijn deze woningen geheel gerestaureerd. De bestrating is aangepast en er zijn parkeerplaatsen gerealiseerd. In de Emmastraat zijn meerdere woningen gerenoveerd en het is tegenwoordig een hippe plaats om te wonen. Deze karakteristieke woningen zijn weliswaar zeer verschillend ten opzichte van elkaar maar vormen toch een onafscheidelijk geheel en geven een bouwstijl weer van de jaren dertig. Zeer waarschijnlijk zijn deze woningen door de toenmalige eigenaars zelf gebouwd.

[Emmastraat hoek Parkstraat](#)

2010

2012

Ook de zakelijke panden zijn ofwel gerenoveerd of vervangen door nieuwe panden die het architectonisch beeld van de Emmastraat versterken.

In 2010 was er op het kruispunt parkstraat Emmastraat nog een pand dat dienst deed als buurtcafé. Uit de structuur van het gebouw zou kunnen worden afgeleid dat het hier om een aantal geschakelde woningen gaat die uiteindelijk tot een buurtcafé zijn getransformeerd.

In 2011 is het pand gesloopt en in 2012 is de nieuwbouw gerealiseerd met een fysiotherapie praktijk. In dit geval is met de nieuwbouw geen rekening gehouden met de architectonische geschiedenis van de Emmastraat. Op veel andere plekken in deze straat is dat wel gebeurt.

[Blijdensteinpark vanaf de Espoortstraat.](#)

1881

2012

Foto villa Blijdenstein omstreeks 1920.

De Villa Blijdenstein aan de toenmalige Helweg [later de Gronausestraat] is in 1881 gebouwd door de heer H.G. Blijdenstein. Na de bewoning door de familie Blijdenstein is het pand in 1958 ter beschikking gesteld aan de gemeente Enschede waarna het Textielmuseum er werd gevestigd. Op dit moment is het pand eigendom nog altijd eigendom van de gemeente Enschede heeft een galeriefunctie voor beginnende kunstenaars.

[Villa de Ravenhorst 1938 met de tramlijn van Enschede naar Glanerbrug.](#)

Appartementencomplex de Ravenhorst aan de Marthalaan 2. [Marthalaan](#)

Op de linker foto staat de tram richting Glanerbrug. Op de achtergrond rijdt de tram richting centrum Enschede. De bomenrij is nog duidelijk herkenbaar. In 1973 in het appartementencomplex de Ravenhorst gerealiseerd onder architectuur van ir. H. van Egmond. De bewoners van dit wooncomplex kijken uit over het Blijdensteinpark.

Aan de Espoortstraat 175 bevindt zich aan de voorgevel nog steeds een fraaie gietijzeren haak die destijds bestemd was als ophangpunt voor de bovenleiding van de tram.

Historie van de Tram

Espoortstraat in het jaar 1903 op de grens van Lonneker en Enschede.

Espoortstraat in het jaar 2012 in de wijk Bothoven.

De Oliemolen, een Stellingmolen, heeft ruim 100 jaar gestaan op de hoek van de Gronausestraat en de Kneedweg. De molen werd gesticht door de familie Blijdenstein welke in 1692 naar Enschede kwam. De familie Blijdenstein verkocht de Molen in 1827 aan Nico ten Cate die de molen ombouwde voor het maken van verfhout. In 1887 is de molen gesloopt.

Op het terrein heeft nog lange tijd een duiventil gestaan.

Hoek Espoortstraat Kneedweg.

De historische foto [rechts] is gemaakt omstreeks 1938. Aan de linkerkant van de toenmalige villa staat een kastanjeboom die in 2013 nog steeds achter het appartementencomplex de Ravenhorst staat. Appartementencomplex de Ravenhorst is gebouwd in 1973. Het wooncomplex is voorzien van 36 luxe appartementen. De bewoners van de Ravenhorst kijken vanuit de woonkamer uit op het Blijdensteinpark. De omgeving van de Marthalaan ten opzichte van 1938 is totaal onherkenbaar geworden. De tramlijn van Enschede naar Glanerbrug is op de rechterfoto nog duidelijk te zien evenals de fraaie eikenbomenlaan die nog steeds beeld bepalend is.

Bij de bomenrij voor het huidige appartementencomplex de Ravenhorst was er destijds voor de tram een wissel station. De tram van Enschede naar Glanerbrug en van Glanerbrug naar Enschede ontmoeten elkaar hier op dit punt gelijktijdig en vervolgde de reis per enkelspoor naar Glanerbrug of naar Enschede.

De huidige Marthalaan is voor veel Enschedeërs een geliefde plaats om te wonen vooral omdat de omgeving zeer groen is en de afstand tot het centrum van Enschede ongeveer 700 meter is.

Ippotis

Op 18 september 1970 vond de officiële opening plaats van het bejaardencentrum Martha-Oord. Op de achtergrond is het hoofdgebouw te zien met de kamers voor de bejaarden. Op de voorgrond zijn nog net de daken van de bungalows te zien. De ingang van het wooncomplex was gelegen aan de Kneedweg. Op deze plaats zijn in het jaar 2006 nieuwe woningen gebouwd. Het wooncomplex Martha-Oord is in 2005 gesloopt en heeft plaats gemaakt voor het appartementencomplex Marthedes. Het woongebouw de Hörste dat destijds deel uitmaakte van Martha-Oord is in 2006 geheel verbouwd tot een modern appartementencomplex.

Voormalig De Hörste

[woningen Kneedweg in aanbouw 2006.](#)

Kalanderstraat

1944

Vele straten in de binnenstad van Enschede werden gekenmerkt door de verscheidenheid van individuele woningen en winkels. Met de komst van grote winkelketens zoals de Hema is goed te zien dat deze veelzijdigheid plaats heeft moeten maken voor eenvormigheid. Voortschrijdend stedenbouwkundig inzicht heeft er wel toe geleid dat de panden aan de Klomp inmiddels weer zijn herbouwd in de originele staat.

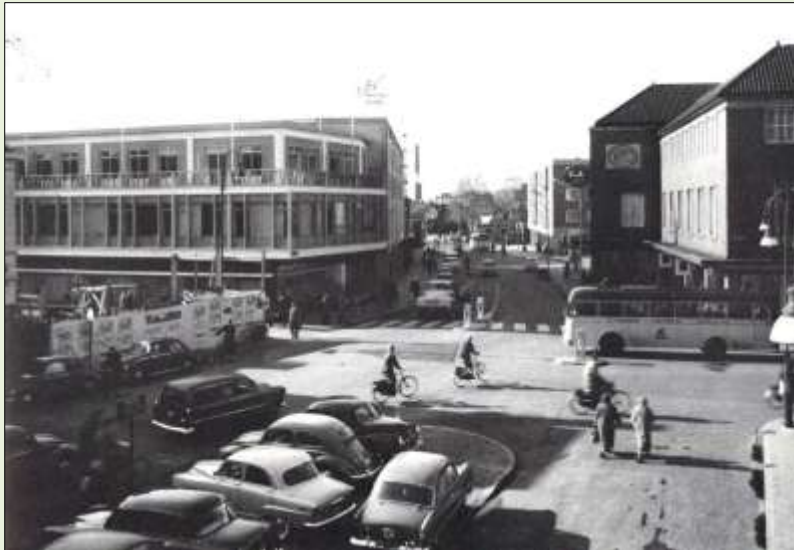

1978

2012

Van Loenshof 1958.

[Het ei van Ko 2012.](#)

[Het ei van Ko is een kunstwerk dat gemaakt is in 1984 door beeldend kunstenaar Joop Hekman.](#)

In 1958 was er nog een doorgaande verbindingen voor autoverkeer van de Langestraat richting Marktstraat. De lokale TET autobus is te zien voor het pand van C&A. In 1958 kon er nog geparkeerd worden voor het gemeentehuis. In aanbouw is het pand waar op dit moment Jamin gehuisvest is.

Op dit moment [2012] is de Langestraat de Marktstraat en het van Loenshof een winkelgebied dat uitsluitend voor wandelaars en fietsers toegankelijk is.

Het ei van Ko is niet alleen een bekend beeldend object maar een dankbare plaats voor kinderen om te spelen en te ontdekken en in de zomer een rustpunt voor het winkelend publiek. Dit punt in de binnenstad is de verbinding as tussen het van Heekplein en de oude binnenstad van Enschede. Ondanks het feit dat dit gebied een strategische functie vervuld zijn is er in 2012 toch veel leegstand bij winkels.

Lipperkerkstraat 1905.

[Lipperkerkstraat 2013.](#)

2013

1900

De Lipperkerkstraat was vroeger het Lipper Kerkpad waarlangs de bewoners van het erve de Lipper naar de kerk gingen. De Lipperkerkstraat is een van de langste en ook wel oudste straten van Enschede. De mooiste en dus ook duurste woningen en villa's stonden dicht bij het centrum. Daarna kwamen de "bazen woningen" en vervolgens achteraan de Lipperkerkstraat de arbeiderswoningen. Veel huizen zijn nog steeds in die categorieën in te delen.

[Meer informatie over de historie van de Lipperkerkstraat.](#)

[Villa revalidatiecentrum Het Roessingh](#)

1908

Oorspronkelijke Vila 1930

Augustus 2004 Het Roessingh

Deze villa was vroeger eigendom van de familie Roessink en werd omstreeks 1950 geschonken aan het revalidatiecentrum het Roessingh. De villa heeft vele jaren als polikliniek gediend voor het revalidatiecentrum. Door nieuwbouwplannen van het revalidatiecentrum is de villa in 2005 gesloopt. In Enschede was veel protest tegen de sloop maar de kosten om de villa in te passen in de nieuwbouwplannen waren veel te duur.

1951

2012

[Apotheek Baurigter kruispunt de Graaf](#)

In Twente en met name in Enschede zijn in de loop van jaren veel zwerfstenen gevonden. Toen in het begin van de vorige eeuw veel landbouwakkers machinaal bewerkt werden kwamen veel zwerfstenen tevoorschijn.

2013

Entree bedrijf

2013

1943

[Zwerfsteen hoek Pathmossingel, Pathmosstraat](#)

Wegmarkering.

Grafsteen.

Natuurlijke decoratie.

Zwerfstenen werden en worden nog steeds door boeren bij de oprit van het erf geplaatst. Om in de nachtelijke uren goed zicht te hebben op de inrit van de boerderij werden de zwerfstenen wit geschilderd.

2013

Bron: Wikipedia.

De toepassing van zwerfstenen

Zwerfstenen zijn door de eeuwen heen gebruikt in allerlei constructies zoals hunebedden, megalieten, wegen en dijkbekleding.

Bij oude boerderijen gebruikte men een grote zwerfsteen als fundering voor het gebint. Bij poorten en gebouwen op straathoeken werden zwerfstenen ook wel gebruikt als schampsteen om te voorkomen dat koetsen en karren tegen het bouwwerk zouden rijden. Om te verhinderen dat men gemakkelijk een grensmarkering zou kunnen verzetten, kon een zwerfsteen tevens als grenssteen dienen.

Volksgeloof en verhalen

In volksgeloof en volksverhalen spelen zwerfkeien soms een rol. Het heet dat ze de vruchtbaarheid ten goede zouden komen en een plaats zijn waar kinderen geboren werden. Nog steeds worden markante punten en rotsen zoals zwerfkeien in het Scandinavische landschap aan trollen toegeschreven.

Grote kei uit de ijstijd gevonden in een weiland in Lonneker in 1928.

De zwerfsteen weegt ruim 30.000 kilogram en is destijds geplaatst voor het Rijksmuseum

[Museum \[foto Rijksmuseum 1933\]](#)

[NS Station hoofd entree](#)

2013

2013

Stationsplein

2012

Ingang Leurinkslaan gemarkeerd door twee zwerfstenen

Ofschoon niet zo bekend zijn er in de gemeente Enschede veel zwerfkeien die als gemeentelijk en/of Rijksmonument zijn aangemerkt. Het betreft hier voornamelijk zwerfkeien die als afscheiding dienen van de vroegere marken. Maar in Enschede koesteren wij de zwerfstenen en kunnen ze terugvinden bij openbare gebouwen maar ook bij privé woningen en boerderijen.

[2013](#)

Handelshaven Enschede

2012

Enschede, Twente-Rijnkanaal, Haven

1947

Het kanaal loopt van Zutphen naar Enschede en het totale hoogteverschil is 21 meter. In Enschede bevindt tevens een jachthaven.

[Diekman stadion](#)

Enschede, Restaurant Stadion Het Diekman

[De Grolsch Veste 2012.](#)

Het voormalige Diekman stadion is op 8 augustus 1956 officieel in gebruik genomen. Het was gelegen aan de J.J. van Deinselaan. Vele jaren was het de thuisbasis voor FC Twente. Het stadion beschikte over een sintelbaan voor onder andere atletiekwedstrijden.

In 1998 is het stadion gesloopt en verhuisde FC Twente naar de Grolsch Veste.

Het huidige stadion is gelegen tussen de spoorweg Enschede Hengelo en het Twente Rijn Kanaal. Het huidige stadion heeft 30.205 zitplaatsen. Het stadion is een ontwerp van I.A.A. architecten in Enschede.

1965

2012

Foto van 1965 waarschijnlijk op de speeltuin van het Acaiaplantsoen

Stads draaiorgel de Tukker is gebouwd omstreeks 1850. In de loop de tijden is het een aantal keren gerestaureerd. Het is een groot Ruth cilinderorgel met veel trompetten, trombones en violen. Sinds 1965 is het draaiorgel eigendom van de stichting Stadsorgel Enschede. Met enige regelmaat is het draaiorgel te bewonderen op de oude markt of bij festiviteiten in de binnenstad van Enschede.

De Tukker met o.a. de Glenn Miller Story

Buiten muur Museum Twentse Welle april 2004

Gerestaureerde muur 2010

[Museum Twentse Welle 2012.](#)

Promotie film
Enschede 2004

Enschede Noord / Oost orientatie

Februari 2013 uitzicht op de Blenken en de Boulevard 1945. Alle zichtbare nieuwbouw is gerealiseerd na 1960. Vooral in de negentiger jaren van de vorige eeuw zijn er veel appartementencomplexen gebouwd. De binnenstad van Enschede en met name het gebied van de Oldenzaalsestraat en de Boulevard 1945 was zeer aantrekkelijk voor appartementbewoners. Waren het in de zeventiger en tachtiger jaren nog veel huurappartementen, vanaf 1990 zijn er voornamelijk koopappartementen gebouwd. De Alphatoren is het meest prestigieuze appartementencomplex van Enschede en meet ruim 100 meter hoog. Het ontwerp is van KOW architecten uit den Haag. Het appartementencomplex is in 2008 in gebruik genomen. Het wooncomplex telt 91 appartementen en heeft 29 verdiepingen.

Time Lapse Alphatoren. [Gerwin Schonewille]

Februari 2013, uitzicht op het westelijk deel van Enschede. Op de voorgrond de wijk Bontweverij. Op de achtergrond de st. Josefkerk en aan de rechterzijde daarvan de voormalige Polaroid fabriek. Aan de rechterkant de gemeentelijke watertoren gelegen aan Hoog en Droog. Deze watertoren is gebouwd in 1890 en ruim 40 meter hoog. De watertoren beschikt over een watervat van 300m³. Het architectonisch ontwerp is van architect N. Biezeveld. Hij was gespecialiseerd in het aanleggen van waterleidingen en het ontwerp van watertorens onder andere in Monster, de Hoorn en Rijswijk. De bouwstijl van de watermolen is classicistisch met neogotische elementen. De Enschedese watertoren is de hoogste die architect Biezeveld in Nederland heeft gebouwd. De watertoren is op dit moment buiten gebruik. De woningbouwverenigingen de Woonplaats en Domein zijn op dit moment in overleg met eigenaar Vitens over de aankoop van dit gebied voor herontwikkeling. Hierbij wordt vooral gedacht aan een groenzone die de verschillende omliggende wijken Tattersal en Transburg met elkaar moet verbinden.

Watertorens in Overijssel niet rendabel te krijgen. [2013]

watertoren 1943. Enschede, Hoog en Droog.

Historische foto's, video's en 8 mm films over Enschede

[Oud Enschede veel foto's, Patrick Schippers.](#)

[Foto compilatie oud Enschede 20^e eeuw.](#)

[8mm film van Günter Kuschy Enschede 1972 – 1984.](#)

[Enschede 1954 – 1958. Cyril Wermers](#)

[Enschede 1950 – 1971 deel 1. Heijmans](#)

[Woonwagencentrum 1967](#)

[Enschede 1950 – 1971 deel 2. Heijmans](#)

[Enschede 1970.](#)

[Enschede 1950 – 1971 deel 3. Heijmans](#)

[Enschede bombardement 1943.](#)

[Enschede bevrijding 1945.](#)

[Enschede 1950 – 1971 deel 4. Heijmans.](#)

[Opening luchthaven Twente 1931](#)

[Vliegshow vliegbasis Twente 1937. M. van Rossum.](#)

[Nieuw NS station Enschede 1951](#)

[Geschiedenis van Enschede.](#)

Geraadpleegde bronnen;

- Titel; Fotoboek Oud Enschede Uitgeversmaatschappij van der Loef.[1975]
- Titel; Enschede 1945 – 1985 Stad met ambitie. Geert Bekkering, Arie de Haan en Johan Hemken.
- Titel; Oud Enschede Uitgeverij van de Berg Enschede 1988. T. Wiegman.
- Titel; Enschede een veranderende stad. Uitgever van de Berg Enschede 1986. J.H. van de Berg, J. van Ooyink. T. Wiegman.
- Wikipedia. [internet]
- Google Maps. [internet]
- You Tube. [internet]
- Enschede Stedenbouw & Architectuur [gemeente Enschede]
- Foto boek G.J. ter Kuile 1871-1954.

Disclaimer

1. In deze disclaimer wordt verstaan onder:
 - Deze publicatie : Alle 73 pagina's van dit document waarop de disclaimer toepasselijk is.
 - de uitgever: de bevoegde uitgever van deze publicatie.
 - u: de al dan niet vertegenwoordigde natuurlijke of rechtspersoon die deze publicatie gebruikt;
 - de inhoud: onder meer teksten, afbeeldingen, hyperlinks, geluids- en/of videofragmenten en/of andere objecten;
 - schade: directe of indirecte schade van welke aard dan ook, onder meer verloren data en zaken, gederfde omzet, winst of ander economisch nadeel.
2. Het onderstaande is van toepassing op deze publicatie. Door de publicatie te gebruiken stemt u in met deze disclaimer.
3. Deze publicatie heeft geen commerciële intenties en is alleen voor privé gebruik toegestaan
4. De uitgever spant er zich voor in de inhoud van deze publicatie regelmatig te actualiseren en/of aan te vullen. Ondanks deze zorg en aandacht is het mogelijk dat de inhoud onvolledig en/of onjuist is.
5. De uitgever verschaft de inhoud van deze publicatie in de staat waarin deze zich feitelijk bevindt, zonder garantie of waarborg ten aanzien van de deugdelijkheid, geschiktheid voor een bepaald doel of anderszins. De inhoud is experimenteel en uitsluitend voor particulier gebruik bedoeld.
6. De uitgever is niet aansprakelijk voor schade die is of dreigt te worden toegebracht en voortvloeit uit of in enig opzicht verband houdt met het gebruik van deze publicatie.
7. Behoudens deze disclaimer, is de uitgever niet verantwoordelijk voor kenbaar aan de publicatie gekoppelde bestanden van derden. Koppeling houdt geen bekrachtiging van die bestanden in.
8. Ongeautoriseerd of oneigenlijk gebruik van deze publicatie de inhoud daarvan kan een inbreuk op intellectuele rechten, regelgeving m.b.t. privacy, publicatie en/of communicatie in de breedste zin van het woord opleveren. U bent verantwoordelijk voor al hetgeen u vanuit de publicatie verzendt.
9. De uitgever behoudt zich het recht voor om u de toestemming te ontfeggen deze publicatie te gebruiken en/of van bepaalde diensten die in de publicatie zijn aangeboden, gebruik te maken. In aansluiting daarop kan de uitgever de toegang tot de publicatie monitoren.
10. U zal de uitgever, diens werknemers, vertegenwoordigers, licentiehouders, handelspartners en de auteur van deze disclaimer beschermen tegen en vrijwaren van gerechtelijke en buitengerechtelijke maatregelen, veroordelingen e.d., inclusief de kosten voor rechtsbijstand, accountants e.d. die door derden zijn ingesteld ten gevolge van of gerelateerd aan uw gebruik van deze publicatie, uw inbreuk op welke wettelijke regeling dan ook of de rechten van derden.